

SÓRÉS ANNA

A francia nyelv igéinek csoportosítása
bővitményeik és jelentésük alapján

Az igéknek jelentésük alapján való csoportosítását mind a hagyományos, mind a modern nyelvészet alkalmazza. Mindenütt találkozhatunk a deklaratív, az érzelmet, szándékot, mozgást stb. kifejező igék kategóriáival/1/ Azonban a csoportok intuitív elhatárolása gyakran vezet tévutra, Személyes tapasztalatom, hogy középiskolai tanulmányaim során gyakran jelentett problémát ez a meghatározás: "Érzelmet kifejező igék után subjonctif-ot használunk." A croire és espérer igéket ilyenkor "kivétel"-ként említették, s nehéz volt belátni, miért nem érzelmi tartalmu a "hisz" és "remél".

Ezért célszerűbb lenne az igéket előbb többféle szempontból, bővitményeik alapján megvizsgálni és utólag rendszerezni. Nyilvánvaló, hogy a kontextusban eltérően "viselkedő" igék szemantikailag más-más csoportba fognak tartozni.

A vizsgálatot megelőzően igen sok kérdés merül fel az egyes csoportokkal kapcsolatban. Valóban módbeli segédige-e a savoir ill. vouloir?/2/ Érzelmet fejez-e ki a croire és espérer ige?/3/ El lehet-e el kell-e különíteni az akaratot, szándékot kifejezőket?/4/ Milyen kontextuális jegyek alapján beszélhetünk mozgást kifejező igékről?/5a/ Többek között ezekre a kérdésekre próbálunk választ keresni.

Azokon az igéken végeztük a vizsgálatot, amelyek prepozíció nélküli, pusztán infinitif-et vonzanak. Ez viszonylag kis számú ige, mégis többféle csoport különíthető el.

Az igéket a következő szempontok alapján vizsgáltuk:

1. állhat-e utána nominális bővitmény /N/
  2. állhat-e utána infinitif passé /Inf.p./
  3. az inf. helyettesíthető-e névmással /->ppv1/
  4. állhat-e utána subordonnée complétive indicatif-fal/queP/
  5. állhat-e utána " " subjonctif-fal/quePs/
  6. a subordonnée complétive helyettesíthető/->ppv2/
- / A jelölések M. Gross-tól származnak /.

Az így kapott eredmények rendszerezése után elhatárolódtak egymástól a különböző jelentésű csoportok.

I. A faire, savoir, pouvoir, devoir ige hasonló, de nem egyező jegyeket mutat.

A pouvoir kivételével állhat utánuk nominális bővitmény, ez esetben azonban az ige mást jelent, mint a vizsgálat tárgyát képező infinitif-es bővitmény. /Il me doit 10 francs./ Infinitif passé a faire kivételével mindegyik után állhat.

pl. Il sait résoudre les problèmes.

Il sait avoir résolu les problèmes. /5 b/

Az infinitif csak a pouvoir esetében pronominalizálható, azonban ez a helyettesítés nem vonatkozhat az infinitif passé-ra.

pl. Il peut y aller. → Il le peut.

Il peut avoir eu raison. → *Il le peut.

Subordonnée complétive indicatif-fal a faire és savoir után állhat, subjonctif-fal csak a faire után. A subord.compl. a faire és savoir esetében helyettesíthető névmással.

pl. Je sais qu'il m'attend, /Je le sais./

II. A következő igék/affirmer, avouer, croire, déclarer, dire, espérer, estimer, nier, penser, prétendre, proclamer, raconter, supposer/ azonos tulajdonságokat mutatnak.
Nominális bővitmény, infinitif passé, subordonnée complétive indic. valamennyi után állhat; az infinitif és a complétive helyettesíthető névmással.

pl. Il avoue la vérité.

Il avoue avoir tort. Il avoue avoir eu tort.

→ Il l'avoue.

Il avoue qu'il a tort. → Il l'avoue.

Megjegyzések

1. a. Ha az estimer ige után nominális bővitmény áll, az ige mást jelent, mint infinitif-fel /estimer q = nagyrabecsül, tisztel vkit/.

b. Az estimer ige bővitményeinek pronominalizációja nem agrammatikus, azzal a megszorítással, hogy pl. az "Il l'estime" mondat esetében /az 1.a-ból adódóan/ inkább személyt érzünk a mondat tárgyának.

2. A nier és supposer igék után állhat subord, compl.

subjonctif-fal is /vö: Dictionnaire des verbes français par J. et J.-P. Caput; Larousse, Paris 1969./.

3. A croire és penser ige utáni bővitmények egyaránt helyettesíthetők le ill. y névmással, mivel mindkettő után állhat bizonyos esetekben à prepozíció /5 c/.

4. A dire ige után bizonyos esetekben állhat subjonctif.

Az ebbe a csoportba tartozó igéket, azonos tulajdonságaik alapján deklaratív igének tarthatjuk.

Vannak nyelvtanok, amelyek megkülönböztetik a deklaratív igéktől a vélekedést kifejezőket /4/. Látjuk, hogy ezek az igék /croire, estimer, penser/ ugyanugy viselkednek, mint a többi deklaratív ige, megkülönböztetésük tehát a franciában nem indokolt.

III. A következő csoportba tartozik désirer, souhaiter, vouloir. Ezek egymással teljesen azonos, az eddigiektől azonban eltérő tulajdonságokkal rendelkeznek. Nominális bővitmény állhat utánuk; infinitif passé nem; az infinitif helyettesíthető névmással. Mindhárom után a subordonnée complétive csak subjonctif-fal áll, s ez is pronominalizálható.

pl. Je souhaite sa réussite.

Il souhaite réussir. → Il le souhaite.

Je souhaite qu'il réussisse. → Je le souhaite.

Ebbe a csoportba a szándékot kifejező igék tartoznak.

IV. A következő igék /adorer, aimer, détester, haïr, préférer/ szintén azonos jegyeket mutatnak. Csak minimális bővitmény vagy subord, compl. subj. állhat utánuk, pronominalizáció nem lehetséges /5 d/.

Pl. Je déteste attendre.

Il déteste le bruit.

Il déteste qu'on fasse du bruit.

Fentiek az érzelmet kifejező igék.

Megj.: Az aimer igéhez "à", az haïr igéhez pedig "de" prepozícióval is kapcsolódhat az infinitif.

V. A következő csoportba egyértelműen mozgást jelentő igék tartoznak /accourir, aller, courir, descendre, monter, partir, rentrer, retourner, venir/. Ezek bővítménye kizárólag puszta infinitif lehet - ez y névmással helyettesíthető, de csak olyan esetben, amikor a főnévi igenévet még egy tárgyi bővítmény is követi.

pl. Je descends acheter un journal. → J'y descends.

Je descends me promener. → *J'y descends.

Megj.: A descendre, monter, retourner igék után állhat nominális bővítmény, ekkor azonban, tranzitív igeként mást jelentenek.

pl. Il descend le paquet du 3e étage.

VI. A puszta infinitifet vonzó igék közé tartoznak, s nem sorolhatók egyik csoportba sem:

1. oser: puszta infinitif-en kívül -N- bővítménye ritka.

pl. Il ose lui dire la vérité. → Il l'ose.

2. compter: Ha nominális bővítmény követi, mást jelent, most a compter + inf. = akar, szándékozik értelmet vizsgáljuk. Állhat utána subord. compl. indicatif-fal, az infinitif és a complétive y-vel helyettesíthető.

pl. Il compte partir demain. → Il y compte.

Il compte qu'il part. → Il y compte.

3-4. paraître, sembler: mindkettőnek a puszta infinitif-en kívül csak inf. passé lehet a bővítménye.

pl. Il semble avoir raison. Il semble avoir eu raison.

A bővítmények alapján tehát jól elkülönültek az egyes csoportok. Ugy véljük, tanulságos lesz az említett francia igék magyar megfelelőinek vizsgálata is.

A magyarral való összevetést leegyszerűsítjük; röviden, a már elhatárolt kategóriák alapján azt vizsgáljuk, állhat-e az ige után főnévi igenév illetve mellékmondat:

I. faire ige szerepét a magyarban a -tat, -tet műveltető képző tölti be.

devoir = kell. Állhat utána főnévi igenév, személyragozott formában is. Pl. El kell mennem.

Az "El kell, hogy menjek" bővítmény felfogható alanya mellékmondatnak.

pouvoir = bir, képes, szabad, -hat, -het,. Mivel a magyarban nincs pontos megfelelő, válasszunk ki kettőt:

- megteheti: igeképzővel fejeztük ki az "Il peut le faire" mondatot.
- meg tudja tenni: ez esetben főnévi igenév állhat utána, mellékmondat azonban nem.

savoir = tud. Állhat főnévi igenévvel pl. tud uszni; és tárgyi mellékmondattal, pl. Tudja, hogy eljössz. A mellékmondattal kifejezett azonban nem azonos értelmű a főnévi igeneves bővítménnyel.

II. A deklaratív igék után a magyarban sohasem áll főnévi igenév, hanem "hogy" kötőszóval bevezetett tárgyi mellékmondat, amelyben kijelentő módu igealak áll.

pl. Remélem, hogy sikerül.

III. A szándékot kifejező igék után állhat főnévi igenév és tárgyi mellékmondat, ez esetben felszólító módu igealakokkal.

pl. Sétálni akar.

Azt akarja, hogy sétáljunk.

IV. Az érzelmet kifejezők után állhat főnévi igenév, valamint "ha" kötőszóval bevezetett mellékmondat, kijelentő módu igealakokkal.

pl. Szeret velünk kirándulni.

Szereti ha együtt kirándulunk.

V. A mozgást jelentő igék után állhat főnévi igenév, valamint "hogy" kötőszóval bevezetett célhatározói mellékmondat, amelyben az ige felszólító módu.

pl. Odafutott segíteni.

Odafutott, hogy segítsen.

Most vessük össze a franciában és magyarban egyértelműen elhatárolható négy csoportot, a deklaratív, a szándékot, érzelmet és mozgást kifejező igéket három szempont alapján:

1. állhat-e utánuk főnévi igenév,
2. állhat-e utánuk mellékmondat kijelentő módu igealakokkal,
3. állhat-e utánuk mellékmondat subjunctif-fal, illetve a magyarban felszólító módu igealakokkal.

Megállapíthatjuk, hogy a vizsgált tizenkét esetből nyolcnál teljes egyezőst találunk.

Főnévi igenév a szándékot, érzelmet, mozgást kifejező igék után mindkét nyelvben állhat.

Kijelentő módu mellékmondat mindkettőben a deklaratív igéket követi, a szándékot és mozgást kifejezőket egyikben sem.

Ebből következően a deklaratív igéknél egyik nyelvben sem használunk subjunctifot ill. felszólító módu igealakot, viszont a szándékot kifejező igéket franciában subjunctif, magyarban viszont felszólító módu igealakokkal álló mellékmondat követi.

Eltérést három esetben látunk:

1. Főnévi igenevet nem használunk a magyarban a deklaratív igék után.
2. A mellékmondatot illetően az érzelmet kifejező igéknél ellentétes használatot mutat a két nyelv. Franciában ezek után csak subjunctifban állhat a mellékmondat igéje, a magyarban csak kijelentő módban.
3. A mozgást jelentő igék után a franciában egyáltalán nem állhat que-vel bevezetett mellékmondat. A magyarban ezeket "hogy"-gyal bevezetett célhatározói mellékmondat követi, amelyben az igealak felszólító módu. A franciában ez kifejezhető "pour que P_{subj}" mellékmondatokkal.

Az összevetést táblázattal is szemléltethetjük:

	főn.in.		mm.ind.		mm.subj./felsz.	
	f.	m.	f.	m.	f.	m.
deklaratív	+	-	+	+	-	-
szándék	+	+	-	-	+	+
érzelem	+	+	-	+	+	-
mozgás	+	+	-	-	-	+

Miután a bővitmények alapján sikerült elkülöníteni a különböző jelentésű csoportokat, megpróbálhatunk válaszolni a dolgozat elején feltett kérdésekre.

Ehhez előbb vizsgáljuk meg, melyek voltak azok a jellemzők, amelyek alapján el tudtuk választani a csoportokat.

Mint láttuk, a deklaratív igék a vizsgált szempontokban /inf. passé, subord. compl., pronominalizáció stb./ pozitív jegyeket mutattak. Kivétel a subordonnée complétive subjonctif-fal, amelyet ezen igék után nem használhatunk.

Ahol viszont subjonctif áll a mellékmondatban, ott indicatif nem, s itt inf. passé sem lehetséges. Így alakult ki a második egység, a szándékot kifejező igék csoportja.

Subord. complétive /subj. állhat más igék után is, s ezek után sem használhatunk infinitif passé-t. Azonban az infinitif és a complétive az újabb csoportnál nem helyettesíthető névmással. Ezekből áll az érzelmet kifejező igék csoportja.

Találkoztunk olyan igékkel, amelyek a vizsgált bővitmények egyikével sem állhatnak. Egyetlen jellemzőjük, hogy az infinitif pronominalizálható. Ennek alapján különültek el a mozgást jelentő igék.

Első kérdésünk volt, módbeli segédige-e a savoir, ill. vouloir? Ahhoz, hogy ezt a savoir-ról eldönthessük, hasonlítsuk össze pl. a devoir tipikus segédigével. Mint már említettük, a devoir esetében a nominális bővitmény elhanyagolható. Ezzel szemben a savoir után állhat, s ez ugyancsak "tud" jelentésű, pl. Il sait le titre du livre.

Infinitif passé mindkettő után állhat. Tárgyi mellékmondat viszont csak a savoir után, s ez pronominalizálható. Így a savoir igének tehát önálló jelentése van, nemcsak infinitif-fel állhat. Ezáltal tehát nem felel meg a segédigék azon kritériumának, hogy önálló jelentésük nincs.

A vouloir igének ugyancsak van nominális bővitménye, pronominalizálható complétive-je, s így önálló jelentése, tehát ez

sem illik a segédigék közé; a szándékot kifejezők közé soroltuk.

Második kérdés: érzelmet fejez-e ki a croire és espérer ige? Láttuk, hogy azok az igék, amelyek egyetlen jellemzője a subordonnée complétive subjonctif-fal a érzelmet fejeznek ki. A croire és espérer után azonban nem áll subjonctif. Így már ezen egyetlen kritérium alapján is megállapíthatjuk, hogy a croire és espérer nem érzelmet fejez ki.

Harmadik kérdés: el lehet és el kell-e különíteni a szándékot, akaratot kifejező igéket ?

A táblázatból is láthatjuk, hogy a bővítmények vizsgálatának eredménye eleve elválasztotta az érzelmet és a szándékot kifejezőket. Az elkülönítést az teszi szükségessé, hogy a szándékot kifejezők bővítményei helyettesíthetők névmással, míg az érzelmet kifejezőké nem.

pl. Il souhaite partir. → Il le souhaite.

Il aime danser.* → Il l'aime.

Az utolsó kérdés a mozgást jelentő igék kontextuális jegyeinek vizsgálata volt. Mint már említettük, ezek intranzitív igék, tehát subordonnée complétive nem állhat utánuk. Csak azzal jellemezhetők, hogy az utánuk álló infinitif y névmással helyettesíthető.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy ezzel a módszerrel, tehát a bővítmények vizsgálatával már ilyen kis számú igénél is világosan el lehetett különíteni a különböző jelentéstartalmu csoportokat.

A bővítmények vizsgálata is alátámasztja a jelentés alapján történő csoportosítás szükségességét, mivel pl. a subjonctif használatának megértésénél fontos, hogy mely igéknél használhatjuk.

A deklaratív igék elkülönítésére például szükség van a függő kérdés problémáinál is. A függő kérdés ezen igék után ugyanis csak akkor vezethető be si-vel, ha az ige tagadó, felszólító stb. formában áll /6/.

Igen gyakran problémát okoz a névmással való helyettesítés is, ami a fenti módszer alkalmazásával szintén egyértelművé válik.

A módszer hiányossága ugyanakkor, hogy előfordultak igék, amelyeket mégsem tudtunk egyik csoportba sem sorolni.

Megjegyzések, következtetések

Ebben a dolgozatban csak olyan igéket vizsgáltunk, amelyeknél az ige és az utána álló főnévi igenév alanya azonos.

Kiegészítés vagy külön vizsgálat tárgyát képezhetnék azok az igék, melyeknél két alanyról van szó, s az infinitif szintén prepozíció nélkül kapcsolódik.

pl. mener q faire qc

regarder q faire qc

Ezeken kívül külön lehetne megvizsgálni azokat az igéket, amelyek után a főnévi igenév à ill. de prepozícióval kapcsolódik. A de prepozíciós alakoknál külön megfigyelést igényelne az un. performativ igék csoportja /je vous propose stb./.

Végül általában a prepozícióval kapcsolódóaknál meg lehetne vizsgálni, hogyan függ össze a mindenkori nominális bővítő és a névmással való helyettesítés.

	N	Inf.p.	ppv ₁	que P	que Ps	ppv ₂
faire	/+/-	-	-	+	+	+
devoir	/+/-	+	-	-	-	-
pouvoir	-	+	/+/-	-	-	-
savoir	/+/-	+	-	+	-	+
affirmer	+	+	+	+	-	+
avouer	+	+	+	+	-	+
croire	+	+	+	+	-	+
déclarer	+	+	+	+	-	+
dire	+	+	+	+	-	+
espérer	+	+	+	+	-	+
estimer	+	+	+	+	-	+
nier	+	+	+	+	+	+
penser	+	+	+	+	-	+
prétendre	+	+	+	+	-	+
proclamer	+	+	+	+	-	+
raconter	+	+	+	+	-	+
supposer	+	+	+	+	+	+
désirer	+	-	+	-	+	+
souhaiter	+	-	+	-	+	+
vouloir	+	-	+	-	+	+
adorer	+	-	-	-	+	-
aimer	+	-	-	-	+	-
détester	+	-	-	-	+	-
hair	+	-	-	-	+	-
préférer	+	-	-	-	+	-
accoiror	-	-	+	-	-	-
aller	-	-	+	-	-	-
courir	-	-	+	-	-	-
descendre	/+/-	-	+	-	-	-
monter	/+/-	-	+	-	-	-
partir	-	-	+	-	-	-
rentrer	-	-	+	-	-	-
retourner	/+/-	-	+	-	-	-
venir	-	-	+	-	-	-
cser	-	-	-	-	-	-
compter	/+/-	-	y	+	-	y
paraître	-	+	-	-	-	-
sembler	-	+	-	-	-	-

Jegyzetek

1. Godel, R.: Verbes d'état et verbes d'événement
CFS 9 /1950, Genève/ 33-49 /
Landin, E.: Étude sur les constructions de certains verbes
exprimant la prière, la hâte et la nécessité,
/Uppsala, 1938./
Erről: WAGNER, R.L.: /Romania LXVI 1940-41.
541-543/
2. Mauger, G.: Grammaire pratique du français d'aujourd'hui,
Hachette, Paris 1968. pp. 286-287.:
/pouvoir, devoir, vouloir/
Hartmann, L. - Dutreuilh, E.: Grammaire française.
Éditions de l'École, Paris 1962. pp. 176-177.:
/devoir, pouvoir, faire/

Győry, J. - Zigány, M.: Francia nyelvtan az ált. gimnáziumok számára, Tankönyvkiadó, Bp. 1965. pp.
103-104. /vouloir, pouvoir, valoir, devoir, savoir/

Steinberg, N.: Grammaire française, Leningrad 1972. p. 203.:
/devoir, falloir, pouvoir, savoir, vouloir/

Francia leíró nyelvtan. Közoktatási Kiadóvállalat, Bp.
1952. p. 241: csak 2 módbeli segédige: pouvoir és devoir.
Benveniste, E.: Structure des relations d'auxiliarité,
Acta Linguistica Hafniensia 9, 1: 1-15 /1965/
3. Glatigny, M.: Remarques sur le subjonctif,
Le Français dans le Monde, 122. /1976/17:17-25. A
Szerző megemlíti, hogy a mai francia nyelvhasználatban terjed az espérer ige után a subjonctif használata. A "J" espère qu'il vienne." mondatot azonban ő sem tartja helyesnek, mivel szerinte az espérer nem érzelmi tartalmat fejez ki.
4. Référovskaia, E.A. - Vassiliéva, A.K.: Essai de grammaire française /Cours théorique/ I. p. 318.
Grevisse, M.: Le Bon Usage, Duculot, Gembloux/Belgique/
1969. p. 1045., 1056.

5. Gross, M.: Grammaire transformationnelle du français:
syntaxe du verbe. Larousse, Paris 1968.
a. pp. 75-76: Jean monte voir Pirre. → Jean y monte.
b. p. 77: savoir + inf. passé.
c. p. 84: croire, penser → le/y
d. p. 87: aimer que Ps → *le
6. Kelemen Jolán: Syntaxe du français moderne,
Tankönyvkiadó, Bp. 1968. p. 127.

A kérdés legfontosabb magyar irodalma:

A mai magyar nyelv rendszere. Leiró nyelvtan III.

/Sz.: Tompa József, Akadémiai Kiadó 1962/

H. Molnár Ilona: Az igei csoport, különös tekintettel a
vonzatokra /Ált. Nyelvéleti Tan. VI. 1969/

Elekfi L.: Az igék szótári ábrázolása.

/Szótártani Tanulmányok, 1976/

Summary

Classification of French Verbs
on the Basis of their Meaning and their Complements

Anna Sörös

The paper aims at classifying the verbs on the basis of their meaning, not in an intuitive way but according to their complements.

We examined verbs that have infinitive without preposition as their government. The criteria are whether the verb can bear a nominal complement, past infinitive /infinitif passé/, an indicative or subjunctive clause and whether the complements can be pronominalized. After the evaluation of the results we can state that verbs with the same distribution fall in the same semantic group as well.

The method of examining the distribution first and then classifying the verbs made possible to separate the verb groups more clearly. It is remarkable especially in the use of the subjunctive mood that the place of some verbs accounted for as "exceptional" so far is also evident.

